

УДК 368.914

Шабанова О.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів і кредиту
Черкаського інституту
Університету банківської справи

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НПФ

FORMATION AND IMPLEMENTATION STRATEGY OF INVESTMENT POTENTIAL OF NON-STATE PENSION FUNDS

АНОТАЦІЯ

У статті систематизовано компоненти стратегічного менеджменту недержавних пенсійних фондів. Акцентовано увагу на напрямках взаємодії НПФ з суб'єктами зовнішнього середовища в процесі реалізації інвестиційного потенціалу. Розроблено структурно-логічну схему формування та реалізації стратегії розвитку інвестиційного потенціалу НПФ. Визначено етапи формування та реалізації стратегії розвитку інвестиційного потенціалу недержавних пенсійних фондів.

Ключові слова: недержавний пенсійний фонд, стратегічний менеджмент, інвестиційний потенціал, стратегія розвитку недержавного пенсійного фонду, інвестиційна політика, інвестиційна діяльність.

АННОТАЦИЯ

В статье систематизированы компоненты стратегического менеджмента негосударственных пенсионных фондов. Акцентируется внимание на направлениях взаимодействия НПФ с субъектами внешней среды в процессе реализации инвестиционного потенциала. Разработана структурно-логическая схема формирования и реализации стратегии развития инвестиционного потенциала НПФ. Определены этапы формирования и реализации стратегии развития инвестиционного потенциала негосударственных пенсионных фондов.

Ключевые слова: негосударственный пенсионный фонд, стратегический менеджмент, инвестиционный потенциал, стратегия развития негосударственного пенсионного фонда, инвестиционная политика, инвестиционная деятельность.

ANNOTATION

The components of strategic management in non-state retiring funds are systematized in the article. It's paid attention to the interactional directions of NRF with the subjects of external environment. It's developed the structural and logical scheme of formation and realization strategies development of investment potential in NRF. It's defined the formation and realization strategies development of investment potential in non-state retiring funds.

Keywords: non-state pension funds, strategic management, investment potential, development strategy of non-state pension funds, investment policy, investment activity.

Постановка проблеми. Нині проблема розвитку інвестиційного потенціалу недержавних пенсійних фондів (далі – НПФ) є особливо актуальною з огляду на обмеженість інвестиційних ресурсів та інвестиційних можливостей на вітчизняному фінансовому ринку, негнучкість державного регулювання інвестиційної діяльності, на фоні посилення конкуренції між фондами. Інтенсивність змін чинників зовнішнього середовища, що впливають

на інвестиційну активність НПФ, та коливання кон'юнктури інвестиційного ринку не дають змогу ефективно управляти інвестиціями НПФ на основі лише раніше накопиченого досвіду та традиційних методів інвестиційного менеджменту. У таких умовах відсутність розробленої інвестиційної стратегії, адаптованої до можливих змін у зовнішньому інвестиційному середовищі, може призвести до того, що інвестиційні рішення будуть приводити до зниження ефективності інвестиційної діяльності в цілому. Тому ефективне функціонування фондів можна забезпечити тільки на основі науково обґрунтованого концептуального підходу до формування стратегії розвитку інвестиційного потенціалу НПФ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у вивчення проблем, пов'язаних з інвестиційною діяльністю недержавних пенсійних фондів, зробили такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як Д.А. Леонов [3], А.В. Федоренко [10], М.М. Бабірад [1], І.Ю. Кондрат [2], М.Б. Юринець [2], Т.С. Смовженко [4], Н.В. Ткаченко [4], Я.П. Савченко [7], О.В. Суріна [9], А.П. Соколов [8] та ін. Але, попри велику кількість публікацій, тема формування стратегії розвитку інвестиційного потенціалу недержавних пенсійних фондів ще далеко не вичерпана.

Рис. 1. Компоненти стратегічного менеджменту НПФ

Джерело: розробка автора

Мета статті полягає у систематизації концептуальних основ формування та реалізації стратегії розвитку інвестиційного потенціалу недержавних пенсійних фондів.

Виклад основного матеріалу дослідження. На наше переконання, формування стратегії розвитку інвестиційного потенціалу НПФ повинно здійснюватися у рамках загальної стратегії розвитку фонду, що реалізується в процесі стратегічного менеджменту НПФ.

На рисунку 1 представлено сукупність компонентів стратегічного менеджменту НПФ.

Як свідчить рисунок 1, структуру стратегічного менеджменту НПФ формують комплексні блоки, що відображають заходи, реалізація яких буде сприяти результативному досягненню цілей у цій сфері діяльності та загальному розвитку фондів.

НПФ як складна ймовірна адаптивна система перебуває у постійному взаємозв'язку з сукупністю взаємопов'язаних інститутів, вза-

ємодіючи з ними в процесі виконання поставлених цілей.

Напрями взаємодії НПФ з суб'єктами зовнішнього середовища в процесі реалізації інвестиційного потенціалу представлені на рисунку 2.

З позицій стратегічного менеджменту стратегія розвитку інвестиційного потенціалу НПФ є ефективним інструментом перспективного управління інвестиційною діяльністю НПФ, підпорядкованим реалізації цілей розвитку фонду в умовах макроекономічних змін, що відбуваються, за наявної системи державного регулювання ринкових процесів та кон'юнктури інвестиційного ринку.

Процес розробки та реалізації стратегії розвитку інвестиційного потенціалу НПФ є найважливішою складовою частиною стратегії розвитку фонду.

Стратегія розвитку інвестиційного потенціалу НПФ включає в себе систему довгострокових цілей інвестиційної діяльності фонду, визначених загальними завданнями її розвитку та інвестиційною політикою, пріоритети інвестиційної діяльності НПФ, джерела формування інвестиційних ресурсів, послідовність етапів реалізації довгострокових інвестиційних цілей, що забезпечують передбачений загальний розвиток фонду.

Стратегія розвитку інвестиційного потенціалу НПФ – це генеральний напрям (програма, план) інвестиційної діяльності фонду, дотримання якого в довгостроковій перспективі повинно призвести до досягнення інвестиційних цілей та одержання очікуваного інвестиційного ефекту.

Процес формування та реалізації стратегії розвитку інвестиційного потенціалу НПФ складається з такої послідовності етапів:

1. Формулювання місії НПФ.
2. Визначення цільових пріоритетів та завдань інвестиційної діяльності фонду.
3. Формування інвестиційної політики НПФ.
4. Діагностика внутрішнього та зовнішнього середовищ інвестиційної діяльності НПФ із виявленням інвестиційних можливостей і ризиків, оцінюванням рівня інвестиційного потенціалу та ефективності інвестиційної діяльності фонду.
5. Розробка стратегії розвитку інвестиційного потенціалу НПФ.
6. Реалізація та контроль за реалізацією стратегії розвитку інвестиційного потенціалу НПФ.
7. Коригування стратегії розвитку інвестиційного потенціалу НПФ.

Структурно-логічна схема формування та реалізації стратегії розвитку

Рис. 2. Напрями взаємодії НПФ із суб'єктами зовнішнього середовища в процесі реалізації інвестиційного потенціалу

Джерело: розробка автора

інвестиційного потенціалу НПФ представлена на рисунку 3.

Розглянемо виділені етапи формування та реалізації стратегії розвитку інвестиційного потенціалу НПФ більш докладно.

Етап 1. Формулювання місії НПФ. Місія НПФ виражає призначення фонду, містить інформацію про недержавне пенсійне забезпечення як сферу діяльності НПФ, ключові цілі та принципи роботи фонду, сегменти ринку НПФ, на які зорієнтована діяльність фонду, ті аспекти діяльності НПФ, що повинні викликати довіру в його вкладників та учасників, розкриває, що НПФ збирається зробити для своїх вкладників та учасників, чим фонд цікавий для них, напрями подальшого розвитку фонду тощо.

Місія має декларативний характер, її функція – забезпечити гармонію внутрішнього і зовнішнього середовищ фонду, що необхідно для руху до досягнення стратегічних цілей.

Етап 2. Визначення цільових пріоритетів та завдань інвестиційної діяльності фонду. Стратегічний менеджмент НПФ передбачає постановку цілей і завдань інвестиційної діяльності фонду, спрямованих на підтримку взаємовідносин між НПФ та суб'єктами його зовнішнього середовища, відповідно до наявних інвестиційних можливостей.

Цілі НПФ – це бажані кінцеві результати діяльності фонду, що встановлюються для здійснення місії організації та є гнучкими до зовнішніх змін.

Встановлення цілей зводить стратегічне бачення розвитку НПФ до тих результатів, до яких треба прагнути фонду у своїй діяльності. Цілі варто розглядати як зобов'язання добитися конкретних результатів у певний час, тому цілі повинні формулюватися в кількісній формі так, щоб їх можна було вимірювати, вони повинні мати термін досягнення. Крім того, цілі повинні бути зорієнтованими на потреби вкладників та учасників НПФ.

Вважаємо, що цілєю діяльності НПФ є збереження вартості пенсійних накопичень від знецінення внаслідок інфляції та їх примноження за рахунок отримання стабільного доходу при максимальній надійності вкладень. Деякі НПФ вимагають від компаній з управління активами взяття зобов'язань щодо гарантування величини приросту пенсійних накопичень на рівні темпів інфляції.

Пріоритетні завдання діяльності НПФ включають:

- збільшення числа клієнтів з недержавного пенсійного забезпечення;
- підвищення якості обслуговування клієнтів, захист їх накопичень від інфляційних процесів;

– розширення присутності фонду в інших регіонах.

Етап 3. Формування інвестиційної політики НПФ. Інвестиційна політика НПФ розкривається в інвестиційній декларації фонду, де зазначається: мета інвестування пенсійних активів, основні напрями інвестування пенсійних активів, обмеження інвестиційної діяльності з пенсійними активами, вимоги до осіб, які здійснюють управління пенсійними активами, порядок розподілу активів між особами, які управляють активами, управління ризиками, пов'язаними з інвестуванням, порядок здійснення контролю за інвестуванням пенсійних активів [5].

Законом України [6] встановлено інвестиційні обмеження складу активів в інвестиційному портфелі НПФ, процентні співвідношення активів різних видів та вимоги до якості активів, спрямовані на забезпечення диверсифікації інвестиційних вкладень фонду (табл. 1).

Зауважимо, що встановлення консервативних інвестиційних обмежень істотно ускладнює завдання формування оптимального інвестиційного

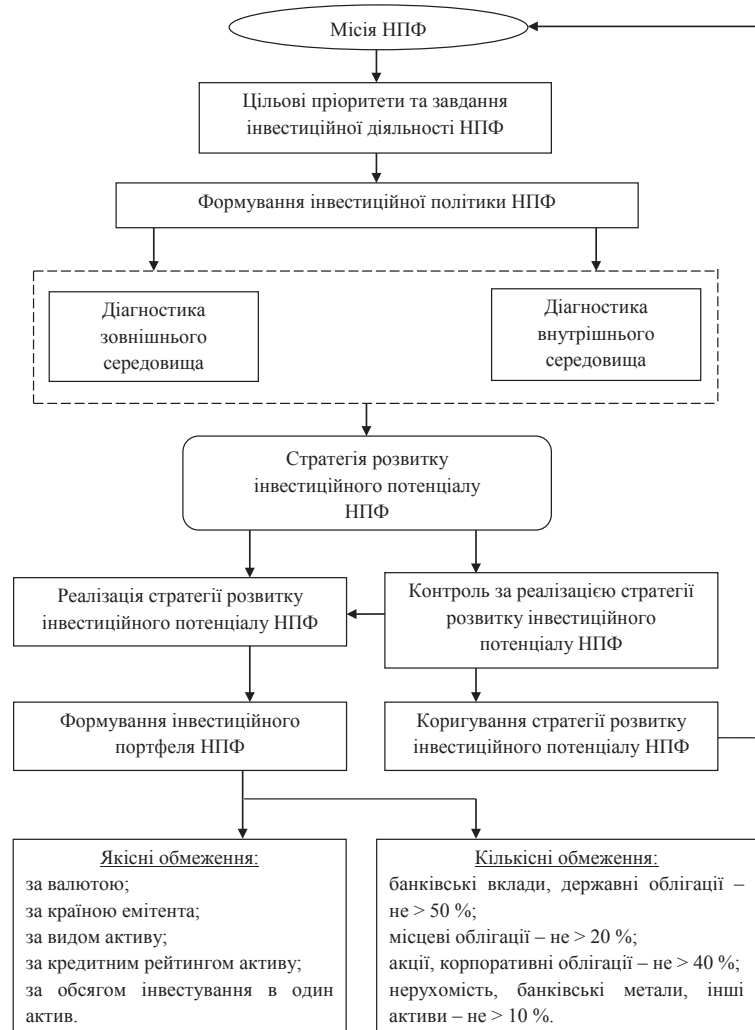

Рис. 3. Структурно-логічна схема формування та реалізації стратегії розвитку інвестиційного потенціалу НПФ

Джерело: розробка автора

портфеля НПФ та ефективного управління пенсійними активами, адже кожне обмеження скорочує інвестиційний вибір керуючих активами.

Напрями інвестування, а, отже, склад та структура інвестиційного портфеля НПФ у кожній країні визначаються не тільки обмеженнями з боку держави, але й наявністю на ринках інструментів, придатних для інвестування. Тому важливою передумовою зростання вартості пенсійних накопичень в Україні є стан і перспективи розвитку фондового та інших ринків (нерухомості, валютних, державних зобов'язань тощо), інструменти яких здатні приносити прийнятний дохід при мінімальних ризиках.

Таблиця 1
Законодавчі вимоги до складу та структури активів НПФ

Види активів	Частки активів у складі інвестиційного портфеля НПФ
грошові кошти, банківські депозитні рахунки, ощадні сертифікати банків	50%
цінні папери, погашення та отримання доходу за якими гарантовано КМУ	50%
цінні папери, погашення та отримання доходу за якими гарантовано Радою Міністрів АРК	20%
облігації місцевих позик	20%
корпоративні облігації резидентів	40%
акції резидентів	40%
іпотечні облігації та іпотечні сертифікати резидентів	40%
цінні папери, погашення та отримання доходу за якими гарантовано урядами іноземних держав	20%
акції та облігації іноземних емітентів	20%
об'єкти нерухомості	10%
банківські метали	10%
інші активи	5%

Джерело: складено автором за даними [6]

Ретельний підбір компанії з управління активами з різними підходами до управління пенсійними накопиченнями, від консервативного до агресивного, з урахуванням рівня необхідних витрат і розміру винагород, сприятиме постійній оптимізації внутрішніх процесів, витрат, за умови безперервного моніторингу діяльності компанії з управління активами щодо інвестування пенсійних накопичень.

Етап 4. Діагностика внутрішнього та зовнішнього середовищ інвестиційної діяльності НПФ. На цьому етапі діагностується інвестиційне середовище НПФ, оцінюється рівень його інвестиційного потенціалу, також діагностиці піддається стан зовнішнього середовища, ви-

являються інвестиційні можливості та ризики, дається оцінка інвестиційного клімату.

Інвестиційне середовище НПФ включає в себе сформовані соціально-економічне, організаційно-правове та політичне середовища, що забезпечують або гальмують розвиток інвестиційної діяльності. Інвестиційне середовище можна поділити на зовнішнє та внутрішнє середовища.

Зовнішнє середовище є сукупністю суб'єктів, що впливають на інвестиційну діяльність, але не безпосередньо, а через елементи макросередовища. Аналіз зовнішнього середовища дає змогу виявити чинники, що сприяють або перешкоджають ефективній інвестиційній діяльності НПФ. Не всі елементи зовнішнього середовища мають однакове значення для фонду, тому важлива складова аналізу – виявлення тих з них, що відіграють значну роль.

Внутрішнє середовище – це сукупність суб'єктів, що мають безпосереднє відношення до самого НПФ та його можливостей у сфері недержавного пенсійного забезпечення та впливають на можливості фонду встановлювати і підтримувати з вкладниками та учасниками відносини успішного співробітництва.

Діагностика сильних і слабких сторін НПФ, інвестиційних можливостей та ризиків дає змогу оцінити реальність досягнення поставлених цілей. Найкращий результат спостерігається при пріоритеті сильних сторін над слабкими і можливостей над ризиками. Встановлення такого співвідношення в майбутньому – одне із завдань стратегічного управління НПФ.

Етап 5. Розробка стратегії розвитку інвестиційного потенціалу НПФ. Стратегія включає в себе найбільш ефективні шляхи реалізації інвестиційних цілей, комплекс принципів та заходів з розміщення пенсійних накопичень учасників фонду у фінансові інструменти з метою отримання максимальної прибутковості та зниження ризику, конкретизацію запланованих заходів за періодами її реалізації.

Розробка стратегії розвитку інвестиційного потенціалу НПФ базується на:

- попередній ідентифікації досягнутого рівня інвестиційного потенціалу НПФ;
- з'ясування інвестиційних можливостей та обмежень розвитку інвестиційного потенціалу НПФ;
- оцінюванні рівня інвестиційного ризику та вірогідності досягнення цілей;
- з'ясуванні відповідності рівня інвестиційної активності НПФ поточним та перспективним цілям його розвитку, повноти використання потенціалу;
- визначенні критеріїв вибору фінансових інструментів при формуванні інвестиційного портфеля НПФ.

Інвестування пенсійних накопичень НПФ здійснюється на принципах:

- вкладення коштів в ринкові інструменти з низьким несистематичним ризиком;

- розміщення активів в розрахунку на отримання дивідендного, купонного доходу або доходу від приросту вартості активу;

- інвестування коштів у фінансові інструменти з метою зниження ризику втрат;

- максимізації прибутку в період зростання ринку і мінімізації втрат у разі падіння ринку.

На підставі сформульованих цілей, аналізу зовнішнього середовища, оцінки потенціалу НПФ, інвестиційної привабливості, ступеня ризику, допустимого для фонду, а також етапу життєвого циклу його розвитку приймається базова стратегія розвитку фонду, що відображає загальний напрям його діяльності.

Етап 6. Реалізація та контроль за реалізацією стратегії розвитку інвестиційного потенціалу НПФ. На цьому етапі відбувається безпосереднє здійснення стратегічних дій, прийняття управлінських рішень, які супроводжуються реєстровим контролем. На етапі реалізації обраної стратегії необхідно розробити плани, програми з вказівкою цілей, заходів щодо їх досягнення, термінів, ресурсів і відповідальних осіб.

Стратегія розвитку інвестиційного потенціалу НПФ, орієнтована на досягнення стабільного доходу вище рівня інфляції, може бути реалізована за рахунок проведення активних операцій з державними та корпоративними облігаціями найбільш надійних емітентів, а також високоліквідними акціями великих вітчизняних підприємств. Тому стратегія повинна передбачати діяльність НПФ за двома напрямками: з облігаційною та з корпоративною частинами фонду. Допускається проведення короткострокових спекуляцій з постійним контролем ризиків. При несприятливій кон'юктурі ринку акцій кошти переводяться в облігації. В основу контролю за реалізацією такої стратегії має бути покладений принцип збереження вартості інвестиційного портфеля НПФ на рівні не нижче ліміту втрат, що визначається на кожний звітний період.

Інвестиційна діяльність компанії з управління активами потребує моніторингу відповідності поточних результатів заявленим інвестиційним очікуванням.

Контрольні заходи включають в себе організацію зустрічей з представниками компанії з управління активами НПФ на постійній основі, за результатами яких визначаються і коригуються інвестиційна стратегія, склад і структура активів, переданих в управління і очікувана прибутковість.

Етап 7. Коригування стратегії розвитку інвестиційного потенціалу НПФ. При зміні місії НПФ, а також базових цілей необхідно переглянути інвестиційну політику фонду. До коригування стратегії веде також зниження рівня інвестиційного потенціалу.

При коригуванні інвестиційної стратегії НПФ варто враховувати:

- етап життєвого циклу НПФ. Кожній із стадій життєвого циклу фонду притаманні ха-

рактерні їй рівень інвестиційної активності, напрями і форми інвестиційної діяльності, особливості формування інвестиційних ресурсів. Інвестиційна стратегія, що розробляється, дає змогу завчасно адаптувати інвестиційну діяльність фонду до майбутніх змін можливостей її розвитку;

- відкриття нових інвестиційних можливостей веде до зміни цілей операційної діяльності НПФ, вимагає вдосконалення або впровадження нових пенсійних схем, освоєння нових сегментів ринку з недержавного пенсійного забезпечення. У таких умовах суттєве зростання інвестиційної активності НПФ і диверсифікація форм його інвестиційної діяльності повинні носити прогнозований характер, що забезпечується розробкою чітко сформульованої інвестиційної стратегії.

Зміни можуть передбачати:

- зміну алокації фінансових інструментів відповідно до прогнозованої ситуацією в економіці;

- скорочення частки або закриття позиції за окремими емітентами або випусками цінних паперів;

- зміну загальної дюрації портфеля облігацій коштів пенсійних резервів та / або накопичень НПФ, переданих в довірче управління;

- узгодження списку кредитних організацій для розміщення депозитів.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що ефективна інвестиційна діяльність НПФ передбачає таку інвестиційну стратегію, яка забезпечує механізм реалізації довгострокових загальних та інвестиційних цілей розвитку фонду; дає змогу реально оцінити інвестиційні можливості фонду, забезпечивши максимальне використання його внутрішнього інвестиційного потенціалу і можливість активного маневрування інвестиційними ресурсами; сприяє швидкій реалізації нових перспективних інвестиційних можливостей, що виникають у процесі динамічних змін факторів зовнішнього інвестиційного середовища; дає змогу враховувати заздалегідь можливі варіації розвитку неконтрольованих факторів зовнішнього інвестиційного середовища і тим самим звести до мінімуму негативні наслідки та можливі ризики для діяльності фонду; відображає порівняльні переваги НПФ в інвестиційній діяльності в зіставленні з конкурентами; забезпечує реалізацію інвестиційної політики в найбільш важливих стратегічних рішеннях; забезпечує чіткий взаємозв'язок стратегічного, тактичного та оперативного управління інвестиційною діяльністю; дає змогу формувати критеріальні оцінки вибору фінансових інструментів для формування інвестиційного портфеля; забезпечує ефективний розподіл і використання наявних інвестиційних ресурсів; сприяє адаптації до зміни зовнішнього середовища (економічних змін, політичних чинників, демографічної ситуації).

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бабірад М.М. Особливості інвестиційної діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.3. – С. 158.
2. Кондрат І.Ю. Особливості функціонування системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні / І.Ю. Кондрат, М.Б. Юринець // Науковий вісник НЛТУ України: збірник науково-технічних праць. – 2009. – Вип. 19.3. – С. 294-298.
3. Леонов Д. Тенденції розвитку інвестиційної діяльності недержавних пенсійних фондів / Д. Леонов // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2007. – Вип. 25. – С. 210-218.
4. Недержавні пенсійні фонди у структурі сучасних пенсійних систем: монографія / Т.С. Смовженко, Н.В. Ткаченко, Н.А. Цікановська; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. – К.: УБС НБУ, 2012. – 310 с.
5. Про затвердження Положення про інвестиційну декларацію недержавного пенсійного фонду [Електронний ресурс]: Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 27.11.2003 № 139. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1165-03>.
6. Про недержавне пенсійне забезпечення [Електронний ресурс]: Закон України від 09.07.2003 № 1057-IV [зі змін та доп.]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>.
7. Савченко Я.П. Управление активами НПФ: критерии результативности в условиях кризиса [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www/tristar.com.ua.
8. Соколов А.П. Государственное регулирование инвестирования пенсионных накоплений / Сб. науч. трудов по материалам итогов VI заочной Международной конференции «Актуальные проблемы и перспективы развития экономики в условиях модернизации». – Саратов: СГСЭУ, 2012. – С. 58-60.
9. Суріна О.В. Інвестиційні інструменти недержавних пенсійних фондів // О.В. Суріна // Наукові праці НДФІ. – 2008. – № 1(42). – С. 123-127.
10. Федоренко А. Інвестиційний потенціал накопичувальної системи пенсійного страхування / А. Федоренко // Світ фінансів. – 2011. – № 2. – С. 132-141.